

istorie literară

Peste câteva zile, adică în ajunul Crăciunului și în toial alegerilor, în vreme ce Nae Ionescu explică *De ce alegerile acestea nu însemnează nimic* – pentru că nu au fost libere și pentru că guvernul a scos Garda de Fier din joc –, Sebastian îi preia ca un ecou ideea, lămurindu-și astfel cititorii: *Cu sânge sau nu, tot una e*. Titlul în sine e un manifest. Conținutul acestui articol de fond spune că alegerile nu au fost libere și nu au nici o valoare. Grav în acest text nu este faptul că ideile lui Sebastian le prelungesc și le repetă pe acelea ale lui Nae Ionescu (nu ar fi pentru prima oară; simbioza intelectuală în care trăiau cei doi făcea ca ideile să treacă de la Nae la Sebastian, iar unele floricele stilistice de la Sebastian la Nae; vezi, în acest ultim sens, felul cum își începe Sebastian articolul din 9 decembrie, *Primul ministru la microfon*, și cum își începe Nae editorialul din 17 decembrie, *Ce e de făcut – și ce nu se va face*). Grav e că pentru tînărul comentator politic „e tot una” dacă alegerile au fost sau nu însingurate, dacă alegătorii au fost maltratați sau nu, dacă au fost omorîți sau nu. (Pentru uzul cititorului inocent de astăzi, alegerile interbelice, mai ales acelea organizate de liberali, se desfășurau în sânge, lăsînd în urmă morți și răniți.) Indiferența lui dacă alegerile s-au făcut cu sau fără vărsare de sânge (știm că el însuși era la adăpost, deoarece nu s-a prezentat la vot) e declarată din titlu.

„Să aibe oare vreo importanță pentru situația politică a țării modul cum s-au făcut aceste alegeri”,

întreabă el retoric. Apoi continuă:

„Faptul de a fi fost foarte sălbatice sau de a fi fost din contră foarte gentile schimbă oare efectiv ceva din funcția parlamentului ieșit din asemenea alegeri, angelice sau drăcești?”

Răspunsul lui este că nu, fiindcă în România „parlamentele... sunt... organe de execuție servilă, la ordinul și dispoziția guvernului”, deci nu contează dacă alegerile au fost sau nu sîngeroase. La raționamentul său falacios (care reunește două chestiuni într-una singură, dar dă un unic răspuns) se poate replica pedestru că, și dacă parlamentul este sub papucul guvernului, tot contează dacă alegerile au fost sau nu libere, dacă au fost sau nu însingurate. Putem să presupunem că dacă bătașii electorali i-ar fi spart lui capul, Sebastian ar fi fost mai sensibil la sânge și mai puțin sofist. Pentru întreaga echipă redacțională de la *Cuvîntul*, inclusiv pentru Sebastian, în acel moment conta numai un anume fel de sânge, cel... verde. Exact din acest număr, Zelea Codreanu devine colaborator al *Cuvîntului* și, deci, coleg cu Sebastian; așa că indiferența de pagina întîi a lui Sebastian față de sângele alegătorilor este corectată în mod spectaculos cu îngrijorarea, legitimă, de pagina a treia a lui Zelea Codreanu față de sângele legionarilor săi, al „copiilor” bătuiți în închisori „din ordinul bancherilor iudeo-masoni”.

În cele 8 zile care mai rămăseseră pînă la suspendarea *Cuvîntului*, Sebastian și-a făcut datoria de redactor pînă la capăt; în 30 decembrie, de pildă, scrie la moartea colonelului Macia, elogiindu-l încă o dată (și, în trecut, pe Franco), conform slăbiciunii sale pentru figurile de revoluționari autoritari și aventuroși. În ultimul număr al *Cuvîntului*, din 1 ianuarie 1934, Sebastian a publicat un text cultural, *Unde literatura răspunde în politică*, despre Curtius. Iar apele verzi în care, după cum a observat I. Ludo, s-a scaldat zglobiu ca un „păstrăv”, au avut vreme să se înroșească nu numai de sângele legionarilor maltratați de autorități, ci și de sângele unei victime a legionarilor: președintele Consiliului de Miniștri, I. G. Duca.

Prin Nae Ionescu, dar și prin alți comentatori, inclusiv prin mai modesta contribuție a „arhanghelului Mihail circumcisul, angelul păzitor al onoarei patronului”, cum l-a numit Ludo, *Cuvîntul* prevestise că va curge sânge. În ajunul Crăciunului, în același număr în care Sebastian își declara pe pagina întîi nepăsarea față de sângele alegătorilor, Zelea Codreanu făgăduia, pe pagina a treia, că cei „peste 10 000 de copii români” închiși (adică de legionari; cifra, cum am mai spus, este cu multe mii exagerată) „nu vor rămîne nerăzbuținați”.

Și n-au rămas.

Chiar în ziua de Crăciun, Nae Ionescu își scrie „colindul”: un editorial intitulat, semnificativ, *Măcelul*. Este un text ieșit din comun, unul codat, ale cărui chei sunt presărate în editorialele anterioare, în ideologia mișcării legionare (mai ales în partea ei religioasă) și în atmosfera de catastrofă și de război civil a ultimelor săptămîni din anul 1933. Cu stilul multistratificat al autorilor români, care știu să sugereze mai mult decît scriu, directorul ziarului contruiește un text pe mai multe nivele: nivelul religios, apoi contextul istoric al nașterii lui Isus, și, în sfîrșit, contextul contemporan românesc.

Editorialul începe abrupt și sumbru: „Toate trebuiesc plătite. Și cele rele, desigur. Dar și cele bune”. Apoi descrie

circumstanțele istorice ale nașterii pruncului sînt, felul cum evreii au recurs la „ajutor străin” și cum era o vreme de „năpastă a lui Dumnezeu”, cînd – și deodată Nae Ionescu trece de la timpul trecut al verbelor la timpul prezent – „ne putem aștepta la orice”. Atunci, la nașterea lui Isus, au fost omorîți paisprezece mii de prunci, iar moartea lor, dincolo de faptul că „Herodes era, launtric, o spăimîntătoare pocitanie”, trebuie să aibă – scrie editorialistul – și un alt sens, unul „mai adînc”. Sumburul teolog îl numește:

„Și de aceia socotesc că toți copiii aceștia au trebuit să moară pentru că se născuse Hristos”,

în înțelesul că Herodes a avut grijă

„ca prin moartea afitor nevinovați să se depună mărturie sîngeroasă – jertfă – pentru nașterea Celui prin care se mîntuia lumea”.

Încredințat că „toate nădejtile noastre purced printr-un act de răscumpărare”, „jertfă” făcîndu-se cu „nevinovați”, Nae Ionescu scrie simultan și despre pruncii uciși la nașterea lui Isus și despre „copiii” sacrificați în „Jilavele” României – aceștia din urmă, insistent menționați și în „Scrisoarea” lui Corneliu Zelea Codreanu („Ucide-ți copiii cu propriile tale mîini, ne trebuie nimicirea viitorului tău, Românie”, scrie Zelea Codreanu că i-ar fi fost ordonat României de către „iudeo-masoneria” internațională), și în articolul *Atentatul contra Crăciunului*, de Dem. Theodorescu, publicat chiar alături de *Măcelul* lui Nae Ionescu. Pentru cine cunoaște chiar și numai superficial ideologia legionară, insistența ideologului de la *Cuvîntul* pe jertfă „de răscumpărare” și pe aceea „de mărturie”, insistența pe ideea de răscumpărare în avans a „nădejților noastre” etc. sună foarte legionar; în *Măcelul*, Nae Ionescu a făcut o lectură legionară a circumstanțelor istorice ale nașterii lui Isus și, totodată, o interpretare critică a circumstanțelor politice din ultimele săptămîni din România. Conform acestui text codat, legionarii sînt jertfa de răscumpărare pentru speranțele României. După aceste aluzii ingenios întretesute în trama critică (și nu mai trebuie să ne mirăm că, în 1940, Cioran l-a comparat pe Zelea Codreanu cu Isus), Nae Ionescu flutură amenințarea: binele și raul se plătesc deopotrivă, chiar și atunci cînd omul nu e decît „unealta” lui Dumnezeu; „Pedeapsa pentru cele rele” vine, chiar dacă „mai tîrziu”. Herodes și Iuda Iscariotul (așadar, un rege și un trădător... cu siguranță, Nae Ionescu avea în vedere nu numai personajele biblice...) au plătit fiecare în parte, „mîna lui Dumnezeu” coborîndu-se „greu” peste ei.

Avertismentul întunecat al lui Nae Ionescu – la adresa lui Duca, dar și a regelui! – este clar, deși cifrat:

„ne putem aștepta la orice”.

În articolul său din 31 decembrie (scris înainte să știe de asasinatul căruia îi căzuse victimă Duca, articol datat 28 decembrie), comentînd intenția lui Duca de a impune o „lege pentru apărarea statului”, a repetat acest avertisment, în termeni expliciți: „s-ar putea ca în urma dizolvării acțiunea ei [Gărzii] să devină mai puternică și să ia alte căi”. Iar în 1 ianuarie 1934, în editorialul său intitulat „1933-34”, editorial scris în 29 decembrie 1933, din nou fără să știe încă de atentatul reușit contra lui Duca, Nae Ionescu repetă formula din *Măcelul*:

„Măsura brutală și absolut nejustificată a dizolvării Gărzii de Fier e de natură a ridica tot felul de aprehensiuni. [...] ne putem aștepta la orice”.

Iar ceea ce era așteptat s-a întîmplat: Duca a fost asasinat de legionari, în 29 decembrie, în gara din Sinaia, probabil cu complicități înalte și tenebroase. „Oficiul Gărzii” a mai apărut în 1 ianuarie 1934, apoi a fost suspendat. În ultimul său număr al seriei întîi, Sebastian, conștiințios pînă la capăt, publică un text despre Curtius. În 2 ianuarie 1934, Nae Ionescu a fost arestat, se pare că pentru instigare la crimă. Lumea politică și intelectuală, în frunte cu Iorga, a protestat pentru arestare. Totuși, Nae Ionescu nu a fost eliberat decît la mijlocul lunii martie. Nu a fost implicat în procesul celor trei legionari criminali, aparînd doar ca martor.

*

Despre Sebastian, în această perioadă imediat următoare suspendării ziarului său, nu știm prea multe. În vreme ce Nae Ionescu era în arest, Sebastian lucra probabil la romanul său. Un jurnal al tînărului scriitor, dacă a existat, azi nu mai există. (E mai mult decît interesant că *Jurnalul* său, cel care a cutremurat, pe bună dreptate, la apariție inteligenția românească, și continuă s-o cutremure, dar pe care va trebui să îl recităm *altfel*, începe în 12 februarie 1935: un moment cînd, după calculele mele – calcule făcute conform a tot ceea ce știu pînă acum – Sebastian se schimbarea la față, începuse să renunțe la ideologia de extremă dreaptă în care se zburdase ca „păstrăvul în apă” și de care se îmbibase.)

Singurul lucru verificabil pe care îl cunoaștem pînă în acest moment pentru începutul anului 1934 este o scrisoare de-a lui Sebastian către I. Ludo, redactorul și editorul revistei evreiești *Adam*. E o epistolă – fără dată, sau cu data omisă de Ludo la transcrierea ei în revista *Adam*; conform calculelor mele, trebuie să fie din februarie 1934 – scrisă de Sebastian în apărarea lui Nae Ionescu (atacat de I. Ludo într-o broșură). Sebastian îi reproșează lui Ludo că atacă un om care nu-i poate răspunde – aluzie la faptul că Nae Ionescu era închis:

„a înjura un om fără putința de a răspunde este un gest oribil”,

scrie, cavalereste, Sebastian. În realitate, I. Ludo nu făcuse decît să își republice în broșură un atac anti-Nae mai vechi, apărut în revista *Adam* în decembrie 1933: *Si vis pacem – sparge geamuri*. Iată scrisoarea lui Sebastian către Ludo:

„Domnule Ludo, / Vei putea convorbi cît vei vrea, cu propria d-tale conștiință, despre cît ești d-ta de bun evreu și despre cît de prost evreu sînt eu. Vei putea avea voluptatea de a te indigna copios împotriva trădării mele de neam, dar nu mă rabdă inima să nu-ți spun că a înjura un om fără putința de a răspunde este un gest oribil, de o urîtenie ce îi servește în același timp și de pedeapsă. / Doresc din toată inima ca galbena d-tale broșură să se vîndă cît mai repede. Vei fi de două ori cîștigat: 1) îți vei încasa banii investiți; 2) vei scăpa de mărturia unei mizerii care va fi astfel consumată. / Ași vrea să știi că acest lucru ți-l spune cineva care crede cu îndrîjire că micul d-tale atentat moral este o faptă profund neevreiască. / Mihail Sebastian”.

E o epistolă, cum spuneam, de solidarizare cu Nae Ionescu, lezat – în timp ce se afla închis – de republicarea, în broșură independentă, a unui articol mai vechi al lui Ludo. Scrisoarea – comentată cu o vervă nebulă de I. Ludo, care n-a scăpat ocazia și a dat glas reproșurilor evreilor la adresa prezenței lui Sebastian, ca „hamal ideologic”, în ziarul care „muncea de zor să scoată pe evrei din presa politică” – arată că în primele luni ale anului 1934 Sebastian era solidar cu fostul sau director.

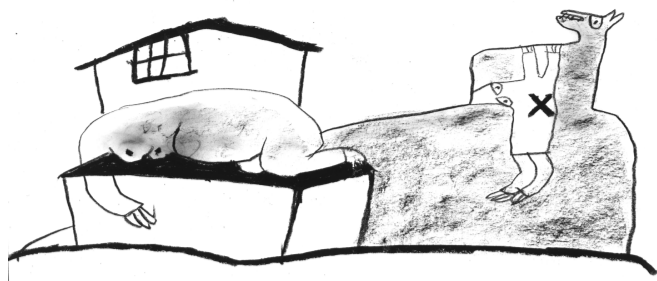
În primăvara anului 1934, Sebastian – care își începuse „cartea evreiască” încă din străinătate, și care la întoarcere, în vara anului 1931, îi ceruse lui Nae Ionescu să i-o prefăteze – își încheie romanul *De două mii de ani...* Și, conform înțelegerii, așteaptă prefața. Tocmai pentru că Nae era arestat și anchetat, Sebastian, moralmente vorbind, nu își putea permite să renunțe la prefața acestuia. Mai ales că tînărul scriitor anunțase în presă, încă din februarie 1933, că, avînd el „o carte furtunoasă și iritantă”, o va publica prefațată de „cuvîntul calm” al profesorului său, ce va clarifica lucrurile din start. În 15 martie 1934, Nae Ionescu a fost eliberat, iar apoi i-a scris prefața, astfel încît în iunie 1934 cartea a ieșit pe piață, la editorul Ciomei, căruia i-o recomandase Camil Petrescu.

Romanul se petrece în trei timpi: 1923, 1929 și 1933, și pune „problema evreiască” din perioadele antisemite (1923 și 1933). Deși Sebastian a refuzat identificările, mulți comentatori au observat că *De două mii de ani...* este un roman cu cheie, Nae Ionescu fiind figurat de Ghiță Blidaru, Camil Petrescu de Vieru, G. Racoveanu de Marin Dronțu, Cioran de Pîrlea, iar Sebastian însuși de naratorul romanului. *De două mii de ani...* este o declarație explicită de dragoste și supunere a lui Sebastian în fața lui Nae Ionescu, naratorul (adică figura lui Sebastian) sînd sub „ochiul lui [al lui Blidaru] de stăpîn predestinat”; iar „stăpînul” îi trezește tînărului adorator instinctul – masochist! – de supunere:

„Este pînă azi singurul om căruia simt că e obligatoriu să mă supun, fără să am însă prin aceasta sentimentul unei abdicări, ci, dimpotrivă, al unei împliniri, al unei reintegrări”,

scrie, fără nici o precauție sau ezitare, Sebastian. Natura masochistă a relației dintre cei doi – relație recunoscută aici, în proiecția ei romanescă, fără nici un echivoc – este clară. Simultan cu sclavia, apare însă și o compensare: eroul se simte foarte bine ca supus sau sclav al lui Blidaru, pentru că alături de acesta se află în miezul problemelor universale, într-un adevărat comandament strategic al lumii, de unde Blidaru îi arată pe hartă „centrele de criză” (Austria, care refuză *Anschluss*-ul, de pildă) și unde așteaptă, ca la un pupitru de comandă, împlinirea prevestirilor revoluționare ale profesorului: schimbarea hărții lumii printr-o revoluția mondială:

(continuare în pag. 20)

istorie literară

(urmă din pag. 19)

„Am impresia uneori la cursul profesorului că suntem adunați într-un fel de mic cartier general ideologic al unui imens război mondial și că așteptăm din ceas în ceas telegramele catastrofelor, pe cenușa cărora visăm un nou pământ”.

Din aceste fragmente se văd clar câteva lucruri: se vede, în primul rând, relația de dependență masochistă în care s-a prins Sebastian (cît de puternică e natura masochistă a legăturii lor se poate induce și din faptul că ea a supraviețuit marelui scandal din 1934 și a continuat așa, în durere și voluptate, apoi în umilință și iritare, pînă la capăt); în al doilea rînd, se vede că Sebastian a mutat în romanul său problematica din editorialele lui Nae și din articolele sale („cursivul” și „fondul”, pe care le ținea regulat); în al treilea rînd, e clar că Nae și Sebastian așteptau împreună marea răsturnare, ca să poată clădi, de asemenea, împreună, pe „cenușa” lumii vechi, lumea cea nouă, „noul pământ”.

În acest roman explicit de dragoste și supunere, „sclavul” vine însă și cu o smucitură de răzvrătire; discutînd problema evreiască (și anume, în termenii de pînă în septembrie 1933 ai lui Nae Ionescu), naratorul face o declarație de participare, în sensul platonician al termenului, la românitate, căci se declară „evreu, român și dunărean”. Este o persuasivă declarație de apartenență la românitate prin care contrazice, delicat, poziția dintotdeauna antisimilistă a lui Nae Ionescu. A fost declarația la care a răspuns Nae Ionescu în prefața sa.

La acest roman, repet, de dragoste și supunere, anunțat de Sebastian însuși ca „iritant”, pentru că pune și „problema evreiască”, Nae a dat o prefață pe care chiar și discipolii săi cei mai îngăduitori, Eliade și Vulcanescu, de pildă, au considerat-o, pe bună dreptate, antisemită. Adică, la o declarație masochistă, un răspuns de stăpîn sadic!

Dacă aceeași prefață la același roman ar fi fost semnată de altcineva decît de Nae Ionescu, consecințele nu ar mai fi fost la fel, iar romanul plus prefața ar fi trecut, poate, aproape necomentate. Scandalul care a urmat, unul imens, s-a datorat, în primul rînd, faptului că era implicat Nae Ionescu, adică fostul favorit al regelui, care se metamorfozase de curînd în ideologul Legiunii și care fusese arestat, anchetat ș.a.m.d. La mijlocul lui iulie, presa de stînga – prin T. Teodorescu-Braniște, în *Cuvîntul liber* – a declanșat scandalul, și anume pomînd de la Nae, de la prefața lui, iar nu de la Sebastian. Putem spune că în realitate scandalul a fost al persoanelor implicate în el (Nae Ionescu-Sebastian), al combinației insolite dintre un ideolog antisemit, care prefătea în mod antisemit un roman evreiesc scris de un scriitor român, de origine evreiască, scriitor care a mai avut și „norocul nemeritat” de a fi redactorul lui Nae Ionescu. Bătălia s-a dat însă, bineînțeles, și la nivelul ideilor (atingînd subtilități teologice extreme). Iar tînrul scriitor a trăit totul ca pe-o „grea încercare”. Extrema stîngă, extrema dreapta, presa evreiască, presa democratică etc., plus dușmanii personali ai lui Sebastian (care nu erau deloc puțini, fiindcă scriitorul și-i adunase în ani, prin nedreptele sale atacuri la persoană: de exemplu, scriitorii de la *Viața românească*, apoi Petre Pandrea, Belu Zilber; la fel, G. Racoveanu – același căruia îi dedicase, în 1932, polemica sa cu Pandrea –, portretizat în *De două mii de ani...* ca Marin Drontu, s-a supărat și a întreținut ostilitățile) au sărit la cotitură. Extrema stîngă l-a avut ca țintă mai ales pe Nae, extrema dreapta și dușmanii personali ai lui Sebastian, pe Sebastian, iar presa evreiască i-a țintit și pe Nae, și pe Sebastian, ca pe un cuplu ce-a păcătuit antisemit împreună. Împreună, adversarii și admiratorii lui Nae Ionescu și ai lui Sebastian au creat o zarvă de presă, cu siguranță și de cafenea, enormă.

În *Cum am devenit huligan*, Sebastian și-a mărturisit (totdeauna cu talent, uneori cu sinceritate, dar nu totdeauna și cu adevăr!) dezamăgirea pentru ceea ce el sugerează a fi schimbarea oportunistă a lui Nae (iar noi știm că nu era numai o simplă schimbare, ci ultimul segment al unei evoluții politice ultranaționaliste); a spus, lapidar, că în privința traseului politic al „directorului său de conștiință”:

„Trebuie să recunosc astăzi: m-am înșelat”.

Trauma de a se simți trădat nu a fost însă suficientă pentru o ruptură. Dezamăgit de ceea ce el a diagnosticat drept oportunismul politic al lui Nae, Sebastian a continuat să-l iubească. La fel ca-n istoria lui de amor cu Leny Caler, pe care o găsim în detaliile ei chinuite în *Jurnal*, istorie în care a suferit, dar la orice tentativă de despărțire s-a lăsat adus înapoi și „recuperat” prin cîte un mic gest afectuos al iubitei, și în iubirea sa cu Nae, orice gest amical al seducătorului – iar, Nae Ionescu a fost seducătorul prin excelență – l-a electrizat și l-a întors din drum. De pildă, în august 1934 (adică în plin scandal cu romanul, atacat din toate părțile și apărat de prieteni și admiratori), Sebastian pleacă într-o excursie la Balcic. Aici: merge în vizită la Nae.

Diavolul și ucenicul său: Nae Ionescu – Mihail Sebastian

Iar acesta, spre fericirea și satisfacția sa, îl confiscă pur și simplu, cu stilul său irezistibil:

„Joi dimineața am plecat la Balcic într-o excursie cu mai mulți domni și doamne. Seara, urma să mă întorc. S-a întîmplat însă o mică lovitură de teatru. M-am decis să-l văd pe Nae [...], și m-am oprit să rămîn la el. Toate s-au întîmplat în cinci minute. M-a instalat într-o odaie superbă, mi-a dat un costum alb de marinar în echipajul vasului lui și gata. Au fost patru zile excelente. Nu va pot scrie acum. Sunt încă într-o excitație de spirit, care mă împiedică să scriu ca lumea o pagină. Vă voi povesti însă multe despre el, despre casa lui – care e magnifică – despre Balcic”.

scrie Sebastian. Satisfacția lui e vizibilă, chiar stridentă. De ce l-a reținut Nae? De ce s-a dus Sebastian să-l caute? De ce l-a îmbrăcat Nae în „mariner”? De ce s-a lăsat Sebastian deghizat ca o păpușă? Nu cumva pentru că Nae rămăsese, în ciuda prefetei, „stăpînul”, iar Sebastian simțea nu numai bucuria de a-i fi în preajmă, ci și plăcerea de a i se supune? Nu cumva Sebastian se credea în continuare în „familia” *Cuvîntului*? Oare nu cumva se bucura și pentru că este, în continuare, membru „în echipajul vasului” lui Nae? Și prin complicitatea unui trecut comun de glorie, și prin iubirea lor lesne încadrabilă în relațiile de natură sado-masochistă, cei doi se dovedesc definitiv legați. Și așa au și rămas, înlănțuiți, pentru tot timpul scurt pe care îl mai avea fiecare de trăit.

*

Revenind la articolele lui Sebastian din *Cuvîntul* și la ideologia de extremă dreapta, antidemocratică și revoluționară, care emană din ele, trebuie să spunem că, în mediul în care se afla, Sebastian a devenit extremist de dreapta așa cum se respiră: firesc și fără nici un efort. Lectura articolelor lui, făcută chiar în paginile *Cuvîntului*, și corelînd mereu textul discipolului cu textul magistrului său, și pe amîndouă cu cronologia politică a României, arată fără nici o putînză de înșelare că Sebastian, influențat adînc de personalitatea și de ideologia lui Nae Ionescu, a devenit antidemocrat și „revoluționar”, încadrîndu-se în extrema dreapta. Nu a fost legionar – a fost doar un extremist de dreapta. Și, cum extremismul însuși are grade sau intensități diferite, Sebastian a fost un extremist de dreapta moderat – formula sună aberant, dar reflectă realitatea articolelor sale –, nu unul „turbat”. Adesea, ideile lui sînt cu un ton mai jos decît cele ale lui Nae Ionescu sau decît vor fi în anii următori cele ale colegilor săi de generație, precum Eliade, Cioran ș. a.

Sebastian a fost „protocron”, făcînd experiența extremismului mai devreme decît alți colegi de-ai săi. Anul lui de vîrf a fost 1933. Și e o experiență intelectuală insolită să-i citești textele „revoluționare”, unele sîngeroase, iar în paralel să constăți că Eliade, prezent și el mereu în *Cuvîntul*, scrie, acum și aici, numai texte culturale: despre Upanishade, despre Renaștere, despre mărăgună, sau că, „păcătuiind”, în vara anului 1933 scrie despre șomajul intelectual și tipă, pe pagina întîi a *Cuvîntului*, *Mi-e foame!* Cioran sau Eliade au început să guste din extremismul politic mai tîrziu decît Sebastian (Cioran, la sfîrșitul anului 1933 – deci pe vremea cînd Sebastian era la apogeul violenței sale revoluționare –, dar atingîndu-și apogeul în 1936; Eliade s-a legionarizat la sfîrșitul anului 1935, pe cînd Sebastian se dezmeticise...). Sebastian a stat la *Cuvîntul* și a scris pe linia ziarului său chiar și după ce acesta a devenit oficiosul legiunii, tînrul comentator politic ajungînd coleg de ziar cu șefii legiunii, cu Vasile Marin și cu Zelea Codreanu. Incompatibilitățile, a căror lipsă o acuza la alții, nu au fost nici punctul lui tare, după cum a observat, numai pe baza lecturii *Jurnalului*, Norman Manea. Antisemitismul, etnicismul și progardismul, fâțișe la Nae Ionescu după ce acesta a fost expulzat din camarilă, nu l-au clintit din redacție. Nu degeaba s-a întrebă I. Ludo – (care nu trebuie privit în nici un caz prin prisma pe care ne-o oferă Sebastian însuși în *Cum am devenit huligan*), scandalizat de scrisoarea pe care Sebastian i-a trimis-o întru apărarea patronului său – de ce „junele evreu arian” nu a plecat din redacția *Cuvîntului*, „de la primul mîrîit etnicist”. Noi ne putem întreba de ce nu a părăsit *Cuvîntul* măcar după primele semne de antisemitism brutal, din septembrie 1933. Deși nu a scris nici un rînd explicit antisemit, Sebastian nu a fost apărătorul din *Cuvîntul* al drepturilor minorității evreiești din România, ci dimpotrivă, cel care, subminînd drepturile tuturor minorităților, le-a subminat, implicit (prin acel straniu articol, *Minoritățile*

în alegeri), și pe ale comunității sale de origine. La fel, deși nu a scris nici un articol explicit prolegionar, mi se pare neîndoielnic că, prin *Omul cu revolverul* și mai ales prin *Cei care nu votează*, a dat și el o mîna de ajutor afit Legiunii aflate la strîmtoare, cît și extremei drepte în general. Poate că nu a făcut-o destul de violent și de fâțiș, cum o făcea prietenul și colegul său de pagină, G. Racoveanu, dar a făcut-o recognoscibil, totuși.

Absența documentelor – scrisori, jurnal etc. – ne împiedică să ne dăm seama care a fost starea de spirit a lui Sebastian la sfîrșitul anului 1933, cînd Nae Ionescu a devenit antisemit pe față. Poate că, deși și-a scris textele așa cum le citim, nu s-a simțit, totuși, chiar în largul său. Nu știm cum s-a simțit nici cînd a fost asasinat I. G. Duca, „muza” lui eternă. Faptul că, după toate cîte se întîmplaseră – inclusiv după reacțiile evreiești din 1933 și 1934 la adresa textelor antisemite ale lui Nae Ionescu, reacții pe care le cunoștea, ca dovadă scrisoarea sa către I. Ludo – i-a mai cerut directorului său prefața la *De două mii de ani...*, faptul acesta spune multe. Spune, de pildă, că Sebastian – care angajase prefața în 1931 – nu voia să-i întoarcă spatele lui Nae Ionescu în 1934; că voia să fie, în ochii acestuia și în relația cu acesta, un om de onoare. Mai spune însă și că Sebastian nu își pierduse încrederea în directorul și patronul său, considerîndu-i – poate – antisemitismul fâțiș de la sfîrșitul anului 1933 numai o manevră politică de moment. Oricum, din întreg pachetul ideologic naeionesc numai antisemitismul manifest și prolegionarismul fâțiș (pentru că Legiunea era antisemita) erau pentru Sebastian cu adevărat o problemă; cu aceste excepții, el s-a înfruptat pe îndelete, ciugulind – delicat, ca Albă ca Zăpada din farfuriile tuturor piticilor – din toate ideile ultrareacționare (dar pentru el ultrarevoluționare) ale lui Nae.

Statutul grandios pe care îl avusese Sebastian la *Cuvîntul* – comentator politic, autor de prima pagină, bun de arătat regelui – trebuie luat și el în considerație cînd ne gîndim la adevîritatea afectivă pe care a demonstrat-o Sebastian față de directorul său.

Iar acest statutul special al lui Sebastian la *Cuvîntul*, împreună cu faptul că el a fost un ziarist de dreapta, cu articole politice pe linia extremismului de dreapta a ziarului său, ne obligă să-i re-gîndim și *Jurnalul*, și restul textelor, precum și complicatele lui relații cu Nae Ionescu, cu Eliade, cu elita criterionistă a generației lui.

Poate că de aceea nu s-a putut desprinde de Nae Ionescu și de Eliade, pentru că îl lega de ei nu numai dragostea (cum ne sugerează *Jurnalul*), ci în primul rînd un fundament ideologic comun și complicitatea unui trecut glorios și nu nevinovat. La urma urmelor, el a fost unul dintre discipolii „antidemocratici” ai profesorului, după cum a observat foarte exact Eliade în 1937 în postfața la *Roza vînturilor*. Poate că nu s-a putut despărți de Eliade pentru „afita lucru” cum este extremismul de dreapta tocmai pentru că el însuși trecuse prin aceeași boală și putea nădăjdui că, așa cum el însuși se vindecase, va exista vindecare și pentru Eliade. Din toate informațiile pe care pînă acum le deținem, solidaritatea lui Sebastian cu Nae Ionescu și cu ideologia acestuia, de care era efectiv îmbibat, a început să se clatine abia la începutul anului 1935. Abia în martie 1935, în conferința ținută la Institutul francez, Sebastian exprimă – foarte civilizată, deloc în stilul pamfletelor sale, în care îi executase nu cu mult timp înainte pe Lovinescu, Ralea, Ibrăileanu, Calinescu etc. etc. – rezerve coerente și clare la adresa ideologiei naiste.

Iar faptul că Sebastian a fost, în siajul lui Nae Ionescu, un ziarist politic de extrema dreapta aruncă o lumină nouă și asupra opțiunilor extremiste (și de dreapta, și de stînga) ale întregii generații '27.

Marta PETREU

Fragment dintr-un studiu. Pentru a economisi spațiu, notele au fost suprimate.

Erată

În studiul *Diavolul și ucenicul său*, din numărul trecut al revistei noastre, facem următoarele corecturi:
– pe pag. 16, col. 1, r. 38 de sus: în loc de „Însinuant” se va citi: Insinuant;
– pe pag. 19, col. 1, r. 28 de sus: în loc de „al ucenicului” se va citi: ale ucenicului;
– pe pag. 19, col. 2, r. 39 de sus: în loc de „astfel de lumea” se va citi: astfel lumea.